

A SZOCIÁLIS PÁRBESZÉD

A szociális párbeszéd az európai szociális modell alapvető alkotóeleme. Teret ad a szociális partnerek (a munkáltatók és a munkavállalók képviselői) számára, hogy tevékeny szerepet vállaljanak az európai szociális és foglalkoztatáspolitikai alakításában – többek között megállapodások révén.

JOGALAP

Az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) 151–156. cikke.

CÉLOK

Az EUMSZ 151. cikke értelmében a vezetők és a munkavállalók közötti párbeszéd előmozdítása az Európai Unió és a tagállamok közös célkitűzései közé tartozik. A szociális párbeszéd az európai kormányzást hivatott javítani azáltal, hogy a szociális partnereket bevonja a döntéshozatalba és a végrehajtásba.

EREDMÉNYEK

A. Az uniós szintű (kétoldalú) szociális párbeszéd fejlődése

Az 1957. évi Római Szerződés többek között azzal a feladattal bízta meg a Bizottságot, hogy segítse elő a tagállamok közötti szoros együttműködést az egyesülési joggal, valamint a munkaadók és a munkavállalók közötti kollektív tárgyalásokkal kapcsolatban. Évtizedekig tartott azonban, amíg ezt sikerült megvalósítani.

A Bizottság elnöke, Jacques Delors által 1985-ben elindított Val Duchesse-i folyamat a szociális párbeszéd terén arra irányult, hogy a belső piaci folyamatokba bevonja az Európai Szakszervezetek Szövetsége (ESZSZ), az Európai Gyáriparosok és Munkáltatók Szervezeteinek Szövetsége (UNICE) és az Állami és Közszolgáltatási Vállalatok Európai Központja (CEEP) által képviselt szociális partnereket. E folyamat eredményeként számos közös nyilatkozat született a foglalkoztatásról, az oktatásról és a képzésről, valamint egyéb szociális kérdésekről.

Az [Egységes Európai Okmány](#) (118b. cikke) 1986-ban jogalapot teremtett a „közösségi szintű szociális párbeszéd” fejlesztésére, és formát öltött az európai szociális párbeszéd, elsőként az 1992-től szociális párbeszédért felelős bizottság néven ismert irányítóbizottság létrejöttével, amely az európai szintű kétoldalú szociális párbeszéd legfontosabb fóruma. A szociális párbeszédért felelős bizottság évente háromszor-négyszer ülészik.

1991-ben az UNICE (ma BusinessEurope), az ESZSZ és a CEEP (ma SGI Europe) közös megállapodást fogadott el, amelyben azt szorgalmazták, hogy a szociális ügyekkel kapcsolatos jogalkotás terén legyen kötelező a konzultáció a szociális partnerekkel, akiknek európai szintű keretmegállapodások megtárgyalására is nyíljon lehetőségük. Ezt a kérést a Maastrichti Szerződéshez csatolt szociálpolitikai megállapodás ismerte el, amely alkotmányosan elismert szerepet biztosított a szociális partnerek

számára az európai jogalkotási folyamatban. A szociális partnereknek nemzeti szinten lehetőségük nyílt arra, hogy kollektív megállapodás útján hajtsanak végre irányelveket.

A szociálpolitikai megállapodás bekerült az [Amszterdami Szerződésbe](#) (1997), így végre egységes keret jött létre az Unióban megvalósuló szociális párbeszéd tekintetében. E folyamat ágazatközi eredményeinek tekinthetők a szülői szabadságra (1995), a részmunkaidőre (1997) és a határozott ideig tartó munkavégzésre (1999) vonatkozó keretmegállapodások, amelyek végrehajtására tanácsi irányelvek révén került sor.

A [Lisszaboni Szerződés](#) (2009) még nagyobb hangsúlyt fektetett a szociális partnerek szerepére (az EUMSZ 152. cikke), kiemelve, hogy elő kell segíteni a párbeszédet, a partnerek önállóságának és sokszínűségének tiszteletben tartása mellett.

A 2008-as gazdasági és pénzügyi válság következtében a szociális párbeszédet egyre nagyobb nyomás érte, mivel a decentralizáció, a kollektív szerződés hatálya alá tartozók arányának csökkenése, valamint a bérpolitikába történő állami beavatkozás miatt is meggyengült. A párbeszéd elerőtlenedésének ellensúlyozására a Jean-Claude Juncker vezette Bizottság lépéseket tett, így 2015 márciusában egy magas szintű konferencián bejelentette a „szociális párbeszéd megújítását”, valamint azt a négyoldalú megállapodást, amelyet 2016 júniusában írtak alá a szociális partnerek, a Bizottság és az Európai Unió Tanácsának elnöksége, és amely megerősítette az európai szociális párbeszéd alapvető szerepét az uniós szakpolitikai döntéshozatalban, többek között az európai szemeszterben.

A 2017-ben létrehozott [szociális jogok európai pillére](#) szintén rendelkezik a szociális partnerek autonómiájának és kollektív fellépéshez való jogának tiszteletben tartásáról, valamint elismeri, hogy joguk van részt venni – egyebek mellett kollektív megállapodások révén – a foglalkoztatási és szociális politikák kialakításában és végrehajtásában. Az Ursula von der Leyen vezette Bizottság több alkalommal is megerősítette a szociális párbeszéd iránti elkötelezettségét, így például az európai zöld megállapodásról és az igazságos átmenetet szolgáló erős szociális Európáról szóló közleményeiben, az éves fenntartható növekedési stratégiájában és az országspecifikus ajánlásokban, valamint a Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz célkitűzéseiben. A Bizottság 2021 februárjában közzétette a szociális párbeszéd megerősítéséről szóló jelentését ([Nahles-jelentés](#)), amelynek következtetéseire a szociális jogok európai pillérének megvalósítására irányuló, 2021 márciusában benyújtott cselekvési terv is épített. A Bizottság, a Parlament és az európai szociális partnerek által 2021 májusában aláírt portói szociális kötelezettségvállalás, valamint az Európai Tanács Portói Nyilatkozata egyaránt kiemelte, hogy a szociális párbeszéd kulcsfontosságú szereppel bír.

A szociális jogok európai pillérének megvalósítására irányuló cselekvési tervvel összhangban a Bizottság iránymutatásokat terjesztett elő az egyéni önfoglalkoztatók számára annak biztosítása érdekében, hogy a versenyjog ne akadályozza a munkakörülményeik javítását célzó kollektív megállapodásokat. A Bizottság javaslatot tett továbbá egy [tanácsi ajánlásra](#), amely kifejti, hogy a tagállamok miként erősíthetik tovább a nemzeti szintű szociális párbeszédet és kollektív tárgyalásokat, és [közleményt](#) adott ki a szociális párbeszéd uniós szintű megerősítéséről és előmozdításáról.

[Az EU-ban biztosítandó megfelelő minimálbérekről szóló irányelv](#) megerősíti a kollektív alku alkalmazását a bérmegállapítás tekintetében, amely arra kötelezi a kevesebb mint 80%-os kollektív tárgyalási lefedettséggel rendelkező tagállamokat, hogy fogadjanak el cselekvési terveket a kollektív tárgyalások előmozdítására.

B. Eredmények az uniós szintű szociális párbeszéd terén

Az EUMSZ 154. cikke értelmében a Bizottságnak konzultálnia kell a szociális partnerekkel minden szociálpolitikai lépés előtt. A szociális partnerek ezt követően dönthetnek úgy, hogy inkább egymás között kezdenek tárgyalásokat a megállapodás érdekében. Ehhez kilenc hónap áll rendelkezésükre a tárgyaláshoz, melynek elteltével:

1. megállapodást köthetnek, és közösen felkérhetik a Bizottságot egy tanácsi végrehajtási határozatra irányuló javaslat előterjesztésére; vagy
2. megállapodást köthetnek, és azt saját külön eljárásaiknak és gyakorlataiknak, illetve a tagállamok eljárásainak és gyakorlatainak megfelelően végrehajthatják („önkéntes” vagy a későbbiekben „autonóm” megállapodások formájában); vagy
3. dönthetnek úgy, hogy nem tudnak megállapodásra jutni, és ebben az esetben a Bizottság folytatja az érintett javaslattal kapcsolatos munkát.

Az EUMSZ 153. cikke értelmében a szociális partnereket bármely tagállam megbízhatja az európai szinten aláírt kollektív megállapodásokról szóló tanácsi határozatok végrehajtásával.

Az ágazati szociális párbeszéd jelentős mértékben fejlődött az [1998-as bizottsági határozatot](#) követően. Számos bizottság jött létre a főbb gazdasági területeken, amelyek munkája értékesnek bizonyult. Elfogadtak három, a tengerészek munkaidejének szervezéséről (1998), a légi közlekedésben dolgozók munkaidejének szervezéséről (2000), valamint a vasúti szektorban a határokon átnyúló interoperábilis szolgáltatásokat ellátó utazó munkavállalók alkalmazási feltételeinek egyes szempontjairól (2005) szóló megállapodást, és azokat tanácsi határozatok révén hajtották végre. A 2006 áprilisában aláírt [„Megállapodás a dolgozók egészségvédelméről a kristályos szilícium-dioxid és a kristályos szilícium-dioxid tartalmú termékek megfelelő kezelésére és használatára vonatkozó előírások alapján”](#) című dokumentum volt az első ágazatközi megállapodás. Ezt egyéb, tanácsi irányelvek révén végrehajtott ágazati megállapodások követték: [megállapodás a munkaidő-szervezés egyes szempontjainak a belvízi hajózási ágazaton belüli szabályozásáról; az egészségügyi dolgozók éles vagy hegyes eszközök által okozott sérülésekkel és fertőzésekkel szembeni védelméről szóló megállapodás; a tengerhalászati ágazatról szóló megállapodás; valamint a tengeri szállítási ágazat szociális partnerei közötti megállapodás.](#)

Más megállapodások esetében azonban a Bizottság úgy döntött, hogy nem tesz javaslatot tanácsi határozatra.

A fodrászati ágazatra vonatkozó egészségvédelmi és biztonsági megállapodás végrehajtásáról szóló tanácsi határozatra irányuló korábbi sikertelen kérelmet követően, amelyet egyes tagállamok elleneztek, az ágazat 2016 júniusában új európai keretmegállapodást írt alá ugyanebben a témában, és kérelmezte annak tanácsi határozat révén történő végrehajtását. A Bizottság úgy döntött, hogy a tanácsi

határozatra irányuló javaslat benyújtását megelőzően arányos hatásvizsgálatot végez. Juncker elnöknek írt nyílt levelükben a szociális partnerek ezt kifogásolták, mondván, hogy a hatásvizsgálati eljárás csak annak igazolását szolgálja, hogy a megállapodást ne nyújtsák be a Tanácsnak. 2018 elején a Bizottság arról tájékoztatta a szociális partnereket, hogy nem javasol tanácsi határozatot, hanem cselekvési terv révén javasolja támogatni a megállapodás önálló végrehajtását. A szociális partnerek elfogadták e megoldást, és 2019 decemberében a foderászati ágazat szociális partnerei és a Bizottság megállapodásra jutott egy, a megállapodás végrehajtását támogató intézkedéscsomagról.

2018 márciusában a Bizottság arról tájékoztatta a központi kormányzatok szociális partnereit, hogy nem javasolja, hogy a Tanács irányelvként hajtsa végre a tájékoztatáshoz és konzultációhoz való joggal kapcsolatos 2015-ös megállapodásukat (2.3.6.). A Közszolgálati Szakszervezetek Európai Szövetsége (EPSU) által kezdeményezett jogi lépések nyomán az Európai Unió Bírósága 2019. október 24-én úgy határozott, hogy a Bizottságnak kezdeményezési jogköréből adódóan jogában áll eldönteni, hogy a szociális partnerek megállapodásait valamennyi uniós tagállamban jogilag kötelező érvényűvé teszi-e. Az EPSU sikertelenül fellebbezett a határozat ellen.

A fent említett második lehetőségnek megfelelően a távmunkáról szóló, 2002-es megállapodás volt az első, amelyet „autonóm megállapodásként” hajtottak végre. Ezt egyéb autonóm megállapodások is követték, például a munkahelyi stresszről és a határokon átnyúló interoperabilis szolgáltatásokat ellátó mozdonyvezetők európai engedélyéről (2004-ben), a munkahelyi zaklatásról és erőszakról (2007-ben), a befogadó munkaerőpiacokról (2010-ben), a tevékeny időskorról és a nemzedékek közötti szolidaritásról (2017-ben), valamint a digitalizációról (2020-ban).

Más esetekben a szociális partnerek nem jutottak megállapodásra. A munkaerő-kölcsönzés keretében történő munkavégzéssel kapcsolatos keretmegállapodásról szóló tárgyalások 2001 májusában sikertelenül végződtek. 2002 márciusában a Bizottság a szociális partnerek között kialakult konszenzus alapján irányelvre irányuló javaslatot terjesztett elő, amelyet [2008-ban elfogadtak](#). Hasonlóképpen, miután a szociális partnerek nem mutattak hajlandóságot, hogy tárgyalásokba bocsátkozzanak, a Bizottság 2004-ben javaslatot terjesztett elő a [munkaidő-irányelv](#) felülvizsgálatára vonatkozóan. Miután a Parlament, a Bizottság és a Tanács 2009-ben nem tudott megállapodásra jutni, az európai szociális partnerek közötti, egy másik tárgyalási folyamat 2012 decemberében elakadt, mivel az ügyeleti idő kezelésének kérdésében voltak nézeteltérések. A Bizottság 2013-ban újraindította a felülvizsgálatra és a hatásvizsgálatra irányuló folyamatot, 2015-ben nyilvános konzultációt folytatott, valamint 2017-ben végrehajtási jelentést készített és [értelmező közleményt](#) bocsátott ki. A munkaidő szempontjából releváns néhány szempont azóta már bekerült más jogi aktusokba, például a munka és a magánélet közötti egyensúly megteremtéséről szóló, valamint az átlátható és kiszámítható munkafeltételekről szóló irányelvekbe, illetve a vezetési időről szóló módosított rendeletbe.

C. Háromoldalú szociális párbeszéd

Már az európai integráció kezdetétől fogva fontos volt, hogy az európai jogszabályok kidolgozásában az érdekelt gazdasági és társadalmi felek is részt vegyenek. Erre az ESZAK Tanácsadó Bizottsága és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság szolgál

tanúbizonyosságul. 2003 óta a Növekedési és Foglalkoztatási Háromoldalú Szociális Csúcstalálkozó jelenti azt a fórumot, amelynek keretében az EU Tanácsának soros elnöksége, a két soron következő elnökség, a Bizottság és a szociális partnerek magas szintű képviselői együttműködnek a folyamatban lévő egyeztetések előmozdítása érdekében. A csúcstalálkozóra legalább évente kétszer, az Európai Tanács tavaszi és őszi csúcstalálkozói előtt kerül sor.

A szociális partnerek 2024. januári, Val Duchesse-i csúcstalálkozóján a Bizottság, a Tanács belga elnöksége és az európai szociális partnerek [a dinamikus európai szociális párbeszédet támogató új háromoldalú nyilatkozatot](#) írtak alá, megújítva a résztvevők elkötelezettségét az uniós szintű szociális párbeszéd megerősítése mellett. A készség- és munkaerőhiány kezelése és a szociális partnerek szerepének megerősítése mellett a nyilatkozat előírja, hogy a szociális partnerek kapcsolattartó pontjaként létre kell hozni az európai szociális párbeszédért felelős megbízottat, és elindította a szociális párbeszédéről szóló paktumot, amely 2025 elejéig lezárul.

AZ EURÓPAI PARLAMENT SZEREPE

A Parlament álláspontja szerint **a szociális párbeszéd** a tagállami hagyományok szerves részét képezi. Az intézmény Foglalkoztatási és Szociális Bizottsága gyakran intéz uniós szintű felhívást a szociális partnerekhez, hogy ismertessék nézeteiket. A Lisszaboni Szerződés értelmében a Parlamentnek joga van tájékoztatást kapni az uniós szinten megkötött kollektív megállapodások végrehajtásáról (az EUMSZ 155. cikke), valamint a tagállamok közötti együttműködés ösztönzésére irányuló bizottsági kezdeményezésekről (az EUMSZ 156. cikke), beleértve az egyesülési jog, valamint a kollektív tárgyalások területét is.

Egy [2014. márciusi állásfoglalásban](#), majd egy [2017. februári állásfoglalásban](#) a Parlament kérte a szociális partnerek szerepének megerősítését az új gazdasági kormányzási folyamatban. Hasonlóképpen, egy [2018. áprilisi állásfoglalásban](#) felhívta a Bizottságot és a tagállamokat, hogy fokozzák a valódi, a pusztán konzultáción túlmutató szociális párbeszédet előmozdító konkrét támogatást. 2019 áprilisában [az átlátható és kiszámítható munkafeltételekről szóló irányelvről](#), valamint [az Európai Munkaügyi Hatóságról](#) szóló állásfoglalásaiban a Parlament ismételten hangsúlyozta, hogy a szociális partnerek autonómiáját, a munkavállalók és munkáltatók képviselőjeként történő fellépésre való képességüket, valamint a nemzeti munkaügyi kapcsolatrendszerek sokféleségét mindig tiszteletben kell tartani. A Parlament egy 2021. decemberi [állásfoglalásban](#) is emlékeztetett a szociális partnerek és a szociális párbeszéd alapvető szerepére. Ebben a Parlament felszólítja a Bizottságot és a tagállamokat, hogy a szociális partnerekkel együtt kötelezzék el magukat a kollektív tárgyalások általi 90%-os lefedettség 2030-ig történő elérése mellett.

A Parlament a Covid19-válság kitörése óta hangsúlyozza, hogy minden szinten megfelelő szociális párbeszédre van szükség az uniós helyreállítási terv sikeres végrehajtása érdekében. Erre mind egy [2020. októberi](#), mind egy [2021. márciusi állásfoglalásában](#) felhívta a figyelmet. Ezek az állásfoglalások kiemelték, hogy a szociális párbeszéd és a kollektív tárgyalás kulcsfontosságú eszköz a munkaadók és a szakszervezetek számára ahhoz, hogy tisztességes béreket és munkafeltételeket tudjanak kialakítani, valamint hogy ha a kollektív tárgyalások erős rendszere növeli

a tagállamok rezilienciáját gazdasági válságok idején. A Parlament emellett úra megerősítette, hogy támogatni kell a szociális partnerek kapacitásainak bővítését és nagyobb mértékű részvételét az európai szemeszter keretén belül, valamint szorgalmazta, hogy az országspecifikus ajánlások a jövőben már a szociális partnerek bérmegállapítási mechanizmusokba való bevonásával kapcsolatos eredményekre is kiterjedjenek. A Parlament javaslatként felvetette, hogy az állami forrásokat igénybe vevő vállalkozások esetében indokolt lenne figyelembe venni olyan méltányossági feltételeket, amelyek megkövetelik e vállalkozásoktól a kollektív tárgyalások tiszteletben tartását, valamint a munkavállalók döntéshozatali folyamatokba vagy vállalatvezetésbe történő bevonását.

Egy [az európai üzemi tanácsokról szóló, 2023. februári állásfoglalásban](#) a Parlament hangsúlyozta, hogy fontos az európai üzemi tanácsok és azok tájékoztatási és konzultációs jogaik gyakorlására való képességének megerősítése, valamint az európai üzemi tanácsok számának növelése. Ismételten felhívta továbbá a Bizottságot, hogy terjesszen elő javaslatot [az európai üzemi tanácsokról szóló, 2009. évi irányelv](#) felülvizsgálatára annak érdekében, hogy tisztázza annak célkitűzéseit, fogalommeghatározásait és eljárásait, megerősítve a munkavállalók képviselőinek tájékoztatáshoz és konzultációhoz való jogát, különösen a szerkezetátalakítási folyamatok során. Ezt a javaslatot [2024 januárjában terjesztették elő](#), és a társjogalkotók jelenleg tárgyalnak róla.

Egy [2023. júniusi állásfoglalásban](#) a Parlament felszólította a tagállamokat, hogy vizsgálják felül és helyezték hatályon kívül a kollektív tárgyalásokat akadályozó nemzeti jogszabályokat. Sürgette a Bizottságot, hogy juttassa érvényre a hatályos uniós közbeszerzési irányelv szociális záradékát. Felszólította továbbá a Bizottságot és a tagállamokat, hogy általános gyakorlatként a politikai döntéshozatali ciklus teljes időtartama alatt konzultáljanak a szociális partnerekkel az ökológiai kérdésekről és az igazságos átmenetről.

A témával kapcsolatos további információkért látogasson el [a Foglalkoztatási és Szociális Bizottság honlapjára](#).

Samuel Goodger / Monika Makay
05/2024